

Viipurin Suomalaisen
Kirjallisuusseuran
toimitteita
12

HELSINKI 1998

ISSN 1236-4304

Lappeenrannan Kirjapaino Oy 1998

Jaakko Paavolainen:

Onni Johannes Brummer

Lapsuus ja kouluvuodet

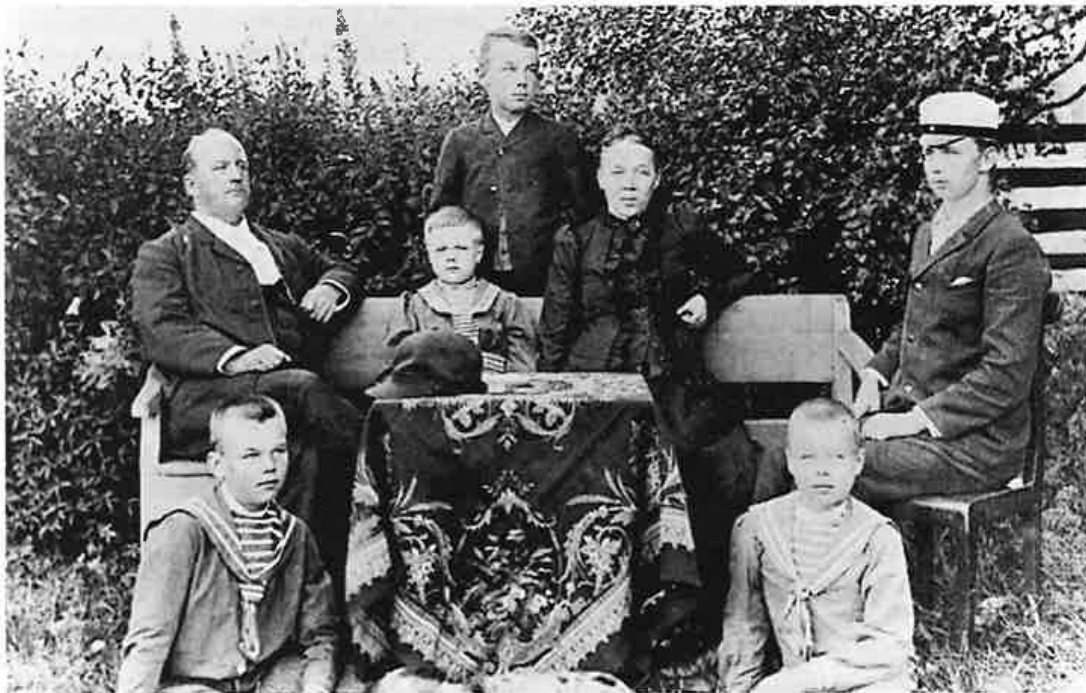
Onni Johannes Brummer syntyi Hiitolassa 24. kesäkuuta 1878 rovasti Fredrik Aleksander Brummerin (1848–1904) ja hänen vaimonsa Vilhelmiinan (o.s. Jaatinen) (1852–1915) poikana. Avioliiton Fredrik Alexander oli solminut 1872 ollessaan kirkkoherran apulaisena Hiitolassa. Vilhelmiinan isä oli maanviljelijä ja valtiopäivämies Heikki Matinp. Jaatinen (1829–79) Pälkjärveltä. Näin Brummerissa tuli hämäläisyyden ohella olemaan myös itäsuomalaista verenperintöä. Avioparille syntyi kaikkiaan seitsemän lasta, joista Onni Johannes oli kolmas. Hän siis vietti lapsuutensa kuusihihkeissä sisarusparvessa (yksi oli kuollut alle vuoden ikäisenä) pääosin Hiitolassa ja vsta 1881 Joutsassa isän kuolemaan asti (1904). Vuoden 1873 Fredrik Alexander Brummer oli kuitenkin toimittanut virkaa Ruokolahdella.

Brummerien lähimmät sukujuuret vetivät vahvasti Hämeeseen. Onni J. Brummerin isoisä Robert Wilhelm (1817–80) oli syntynyt Sysmässä kersantin poikana ja hänen isoäitinsä (Robert Wilhelmin 1. vmo) oli syntyisin Sumiaisista.

Arvatenkin suhteellisen vaatimattomasta kersantintalosta isoisä Robert Wilhelm – kuten myös hänen veljensä Alexander Magnus – sonnustautuivat papin uralle. Robert Wilhelm Brummer vihittiin papiksi 1844 ja hoiti sen jälkeen kirkollisia virkoja Jyväskylässä, Uraisissa ja lopuksi Joutsassa (1864–80). Avioliiton hän solmi kahdesti ja lapsia kertyi kaikkiaan kolmetoista, heistä seitsemän tyttäriä. – Koska Joutsa itsenäisenä seurakuntana oli aivan uusi, sai Robert Wilhelm asuttavakseen tuliterän pappilan, Rauhalan, jossa oli 11 huonetta ja mahtava uusklassisen tyylin kuisti, sekä lähes 500 ha käsittävän tilan. Tässä rakennuksessa sitten vuosina 1881–1904 asui hänen poikansa ja seuraajansa Fredrik Alexander, Onni J. Brummerin isä.

Robert Wilhelmin pojista kaksi jatkoi isän pappisuralla, mutta muitakin pyrkimyksiä ilmeni. Eräs veljeksistä luki filosofian kandidaatiksi, eräs päätyi merikapteenina USA:han, Onni Wilhelm eli toimittajana omaksuen kirjailijanimen Arima, ja Uno Wilhelm ryhtyi ylioppilaaksi tultuaan kirjailijaksi nimimerkillä Uno Osmio. Robert Wilhelmin lapsiparvessa oli siis suomalaisuuspyrkimystä ja vetoa maallisiin ammatteihin. Onni-nimeäkin oli käytetty jo v.1865. Sitä saanee pitää melko varhaisena.

Robert Wilhelmin tyttäristä ainakin kolme avioitui. Perheeseen liittyivät näin nimet von Schrowe, Gyllenbögel ja Jäderholm. Nuorta Onni Johannes Brummeria ympäröi sisarusparven lisäksi myös lukuisa setien ja tätien joukko.

Brummerin perhe 1890-luvulla: Joutsan kirkkoherra, rovasti Fredrik Alexander Brummer (1848 – 1904) ja hänen vaimonsa Wilhelmina o.s. Jaatinen (1852 – 1915) sekä lapset vas: Armas Alexander (s. 1882), Lyyli Wilhelmina (s. 1885), Onni Johannes (s. 1878), Väinö Wilhelm (s. 1881) ja Toivo Alexander (s. 1873). Toivo Alexander tuli ylioppilaaksi 1893. Kuvasta puuttuu Sisko Elna Wilhelmina (myöh. Vilkama), joka syntyi lokakuussa 1893

Nuori Onni Johannes aloitti koulutien Jyväskylän Suomalaisessa Lyseossa v.1889, jolloin hänet kirjoitettiin II luokalle. Syystä tai toisesta koulu ei aluksi maistunut. Onni Johannes näet ”tuplasi” sen luokan ollen edistyksessä surkeasti luokkansa viimeinen. Mutta se olikin pohjanoteeraus. Hitaasti mutta varmasti poika alkoi nousta sijoituksiinsa, ja kun tultiin kevääseen 1897 hän oli luokkansa primus, mikä merkitsi kymppien ja yhdeksikköjen rivistöä, jollakin kahdeksikolla täydennettynä.

Yliopisto

Ylioppilastutkinnon Brummer suoritti 12.6. 1897. Kolmessa vuodessa hän opiskeli filosofian kandidaatiksi saavuttaen tämän arvon 17.5.1900. Hän oli suorittanut yleisessä historiassa laudaturin, suomen kielessä ja kirjallisuudessa cum lauden sekä filosofissa ja matematiikassa approbaturit. (Brummerilla oli jokin ”lukkarinrakkaus” matematiikkaan, niin täydellinen humanisti kuin tulikin olemaan. Hän lienee opintojensa alussa ajatellut siihen suuntautumista.) Kevätkaudella 1901 Brummer auskultoi suomessa, historiassa ja latinassa, mikä oppiaine oli kuulunut Jyväskylän lyseon opetusohjelmaan. Julkinen kasvatustutkimus siirtyi v:n 1903 tammikuuhun. Ainakin kolme kertaa opiskelunsa aikana Brummer sai yliopistolta jonkin pienen stipendin, ja keran hänelle annettiin palkinto ”kirjoituksesta”, nimittäin syyslukukaudella 1900.

Voinee olettaa, että jo nyt Brummerin ajatuksia on askarruttanut myös väitöskirjan teko, mikä ilmeisesti on merkinnyt oleskelua Helsingissä loma-aikoina. Lokakuun 17

pnä 1908 Brummer puolusti Keisarillisessa Aleksanterin yliopistossa Helsingissä väitöskirjaa "Über die Bannungsorte der Finnischen Zauberlieder" (Suomalaisten loitsujen manauspaikoista), minkä tutkimusaiheen hän oli saanut prof. Kaarle Krohnilta. Lausunnossaan Krohn pitää esitystapaa etevänä. Hän toteaa, että "loitsurunoutemme kristillisperäisyys ja sen leviäminen Suomessa lännestä itään on saanut lisätodistuksen, joka tekee pakanuuden aikuisen loitsurunouden löytämisen yhä vähemmän luultavaksi". Kun tutkimuksessa oli osoitettu läheinen yhteys "suomalaisten loitsurunojen ja germaani-
laisten loitsulukujen välillä", arvelee Krohn, että ulkomaalaisten huomio nyt entistä enemmän kohdistuu suomalaiseen kansanrunouteen, "etenkin Saksassa, missä parastaikaa puuhataan täydellistä loitsulukujen kokoelmaa". Jo aivan ensi luvussa Brummer oli osoittanut, että länsisuomalaiset manaukset asumattomiin paikkoihin, helvettiin, veteen, kiveen, maahan, puuhun, tuuleen ja tuleen olivat aiheutuneet germaanisista manauksista ja että omintakeista oli vain Lappiin manaaminen. Manaamista takaisin kohtiin Brummer oli pitänyt itäsuomalaisena, mutta Krohn katsoi hänen siinä erehtyneen. Luonnollisesti myös itäsuomalaiset manaukset tulivat tutkimuksessa huomion kohteeksi, samoin mm. virolaiset. – Brummerin väitöskirjasta välittyy meille tietopiiri ja problematiikka, joka vie kauas siitä maailmasta, jossa Brummerin muu elämä sitten kulki. Jälkiviisauden valossa on helppo puhua pääomasta, joka jäi suoranaisesti hyödyntämättä. Eri asia on, miten suuresti tämä nuoruuden ponnistus heijastui hänen persoonassaan myöhemmin. Epäilemättä Brummerin – kuten niin monen muunkin – henkilökuvaan tuli kuulumaan toteutumattoman unelman alue, – tässä tapauksessa tutkijan ja tiedemiehen. – Kalliit myös olivat olleet "laulujen lunnaat". Toimittaja Lepolle – läheiselle työtoverille – Brummer on kuvaillut opiskelunsa kaiken kaikkiaan aiheuttamia velkoja todella suuriksi.. – Väitöskirja johti filosofian lisensiaatin arvoon 29.10.1908. Filosofian tohtorin arvon hän sai omasta anomuksestaan 15.10.1915. (Aiemmin tohtoriksi voitiin tulla vain promootion kautta. Tohtorin arvon saavuttaminen anomuksella oli aivan uusi mahdollisuus, ja Brummer lienee ollut aivan ensimmäisiä, jotka sitä käyttivät.)

Kohoaminen tohtoriksi ei tuohon aikaan ollut vähäinen saavutus. Rohkeniko Brummer heti sen jälkeen ehkä unelmoida tiedemiehen urasta, on tuntematonta. Täystyöllisyys koulussa tuli kuitenkin sitomaan voimia. Brummer oli silti läpi elämänsä valmis tarttumaan kynään ja osoittamaan luontaisen kyvykkyytensä asiatekstin parissa. Määrätietoista panostusta tieteeseen ei hän väitöskirjan jälkeen näytä tehneen. Tämä saattaisi olla myös heijastusta ristiriidasta kahden niin itsenäisen ja eri suuntiin vetävän oppialan kuin suomenkielen ja kansanrunouden yhtäältä ja historian kesken toisaalta. Kun Brummer lisäksi sekä suomen että historian auskultoinneissaan liikkui arvosteluasteikojen ylärajoilla, hänen lahjansa viittasivat myös tarpeeseen vaikuttaa elävässä ihmis-yhteisössä. Tietty monilahjaisuus siis ikäänkuin hajotti Brummerin huomion pois teellisestä urasta.

Väitöstään edeltäneenä kesänä Brummer oli tehnyt opintomatkan Saksaan ja Sveitsiin kasvatustieteiden opintojen merkeissä.

Opettajana seminaarissa

Nuoren filosofian kandidaatin ensimmäinen työpaikka oli Laatokan rannalla. Sortavalan reaalilyseossa oli avoinna viransijaisuus suomen, saksan ja historian kollegana lukuvuonna 1901–02, kun toimen vakituinen hoitaja filosofian maisteri A. A. Aarne oli virkavapaana. Auskultointinsa suorittanut nuori mies joutui ensi töikseen opettamaan keskikoulun luokilla mainittuja oppiaineita ja valvomaan I lk:n 41 poikaviikaria. Jac. Ahrenbergin piirtämä koulun uusi talo vihittiin arvokkain juhlallisuuksin 30.11.01. On-

Onni Johannes Brummer (1878–1944) noin vuonna 1910. Mainittuna vuonna Brummer jätti toimensa Jyväskylän seminaarissa ja muutti Joensuun lyseoon lehtoriksi. Väitöskirja ja 1. avioliitto olivat jo takanapäin, ja 2. avioliitto oli juuri solmiutumassa.

Elsa Matilda Mäkinen noin vuonna 1910, jolloin hän oli myös avioitumassa Onni J. Brummerin kanssa. Hänen isänsä oli alkuaan vesilahtelainen maanviljelijä, joka oli muuttanut Paimioon. Hänen äitinsä oli o.s. Grönvall.

ko maist. Aarnella ollut jokin vaikutus siihen, että Brummer pian suuntautui väitöskirjassaan kansanrunouteen, ei ole tässä ratkaistavissa.*

Sitten avautui toimipaikka Jyväskylässä, koulukaupungissa, jonka seminaarissa Brummer sai suomen, ruotsin ja historian v.t. kollegan toimen syksyllä 1902. Siellä hän viipyi 8 lukuvuotta, minkä aikana virka ensin vakinaistui 1903, jolloin hänestä tuli suomen, ruotsin ja historian kollega, ja sitten kollegan virka muuttui lehtorin viraksi (1906). Näinä vuosina – kuten olemme todenneet – Brummer tarmokkaasti vei läpi tohtorinväitöksensä.

Oppikouluun

Saatuaan 1.5.1910 nimityksen Joensuun lyseon historian ja suomen lehtoriksi Brummer muutti majaa ja aloitti työnsä syksyllä tässä Albert Wegeliuksen johtamassa laitoksessa, jota mm kenraalikuvernööri Seyn kävi pikimmiten katsastamassa heinäkuussa 1910.

Joensuussa Brummer viipyi kaksi lukuvuotta opettaen historiaa III – VIII luokilla ja suomea VI – VIII luokilla. – Kun Brummer keväällä 1912 erosi koulun palveluksesta, rehtori Wegelius lausui hänelle vilpittömät kiitöksensä toimen hoidosta. Brummerin oli

*Aarne on myöhemmin tullut kansainvälisestikin kuuluisaksi suomalaisten satujen luetteloijana ja määrittelijänä.

onnistunut herättää harrastusta historiaan, mikä maininta oppikoulun oloissa on käsitettävä merkittäväksi tunnustukseksi. – Tämän taas voisi arvioida heijastuneen positiivisesti ainekirjoituksen tasoon, sillä ylioppilaskirjoitusten aineen aiheet olivat usein kuin reaalkoekysymyksiä. (Reaalikoe tuli käyttöön vasta 1920-luvun alussa.)

Kenties Brummer ei ollut ajatellut Joensuuta lopullisena kotipaikkanaan. Hänen tiedetään samanaikaisesti hakeneen keväällä 1912 sekä Tampereella että Viipurissa avoinna olevaa tointa, mutta tulleen valituksi jälkimmäiseen. Näin Brummer tuli liittymään niihin länsisuomalaisiin, jotka kohtalo ohjasi itäiseen Suomeen ja jotka löysivät kotinsa sieltä.

Varhaiset vuodet Viipurissa (1913–1916)

Viipurin Suomalaisessa Realilyseossa Brummer aloitti syksyllä 1913 lehtorina, jonka opetustoimeen tuli kuulumaan suomea luokilla III–VIII ja historiaa luokilla V–VIII. Vielä samana syksynä tuli uusi asetus, jonka mukaan kollegat muuttuivat nuoremmiksi lehtoreiksi ja lehtorit vanhemmiksi lehtoreiksi. Näin Brummer tuli vanhemmaksi lehtoriksi, jonka palkkaedut olivat pian samat kuin Helsinginkin kouluissa (4000 mk/ vuosi). Opinnoissaan velkaantuneelle tämä varmasti oli mieluista. (Jo nyt oli muuten lisäkorvauksia pitkästä palveluksesta nykyisten ikälisien tapaan.) Vuosina 1903–19 Viipurin suomalaista realilyseota johti rehtorina uskonnonlehtori Lauri Pohjala, koulumies, jonka ura jatkui sittemmin Helsingissä. – Oltiin lähellä oppilaitoksen nimen lopullista vakiintumista. Kouluylihallitus oli – venäläisten ilmeisestä taustapainostuksesta – innokkaasti rationalisoimassa koulujen ohjelmia, linjakajoja ja nimityksiä. Astui voimaan uusi selvä jako klassilliseen ja reaaliseen linjakajoisuuteen, jolloin koulun silloinen nimi (”realilyseo”) kävi häiritseväksi. Vuosikertomuksessa 1914–15 koulu ensi kertaa on Viipurin Suomalainen Lyseo, minkä nimisenä se on jäänyt historiaan. – Todettakoon vielä, että Pohjalan jälkeen rehtoriksi tuli Otto Nordensvan (1919–23) ja sen jälkeen Aaro Markkanen (1923–). Brummer sai määräyksen vararehtoriksi 20.1.1921, mikä kenties kertoo hänen asemastaan opettajakunnan keskuudessa ja osaksi selittää hänen jäämistään opettajaksi Karjala-lehden päätoimittajuuden ohellakin aina v:een 1929 asti.

Viipurin Suomalaiseksi Lyseoksi muuttuneen ”realilyseon” tila Brummerin tullessa ei varmaankaan ollut paras mahdollinen. Pyrkijöitä näyttää olleen hyvinkin runsaasti, niin että keskikoulussa (I–V luokat) oli ajoittain kahdet rinnakkaisluokat, mutta eronneiden, ehtolaisten ja luokalle jääneiden määrät vaikuttavat suurilta ja oppisuoritusten keskiarvot perin alhaisilta. Koulu itsekin näyttää tästä olleen tietoinen. Keväällä 1916 se suoritti tutkimuksia niistä olosuhteista, joissa sen oppilaat joutuivat tekemään läksyjään. Ne olivat osin perin masentavia; asuttiin suuressa ahtaudessa ilman vähintäkään mahdollisuutta lukea omassa rauhassaan. Luokanvalvojia kehoitettiin käynteihin oppilaidensa kodeissa. Myös Brummer on epäilemättä joutunut tällaiseen osallistumaan.

Kentän laajeneminen

Brummerin elämänkuvio oli kylläkin alkanut laajentua jo Jyväskylässä. Hänet oli 1908 valittu kaupungin valtuustoon. Ja nuoren tohtorin työpanosta käytettiin heti hyväksi. Jo 1909 Jyväskylän valtuusto asetti valiokunnan pohtimaan kaupungin omaa – seminaarista irroitettua – kansakoulua ja toisen suunnittelemaan kauppakoulua. Brummer oli jäsen niissä molemmissa.

Viipurissa Brummer tuli valtuustoon jo 1915 istuen siinä v:een 1934. Vuodet 1924–26 hän oli sen varapuheenjohtajanakin. Kunnallismiehen uran täydensi jäsenyys Viipurin kaupunginhallituksessa 1930–33.

Kun Brummer ensi kerran valittiin valtuustoon 8.12.14 nuorsuomalaisten listalta, hän oli viipurilaisena uusi. Hänen aikaisempaan toimintaansa Jyväskylässä saatettiin kuitenkin vedota, samoin hänen työkykynsä ja luonnollisesti tohtorin arvoonsa. Joutuu joka tapauksessa hämmästyttämään siitä, että hänet valittiin kolmanneksi suurimmalla ääni- ja äänestäjämäärällä. Monien tunnettujen nimien joukosta hänen ohitseen menivät vain ”ääniharava” insinööri A.L. Hildén ja kaupunginlääkäri M. Gadd. Kenties jo neljä kuukautta riehunut ”yleiseurooppalainen sota” oli suunnannut katseet myös oppineeseen lehtoriin liikemiesten ja varatuomarien vaihtoehtona. Ja muodostivathan opettajat ja oppilaiden vanhemmatkin melkoisen äänestäjäjoukon Viipurissa. – Nuorsuomalaisten lista sai muuten kolminkertaisesti enemmän ääniä kuin sen vastustajan ”Pamauksen” lista. Ehkä sekin kuvasi aatteellisille arvoille herkistymistä.

Viipuriin tullessaan Brummerilla oli vielä kesken kirjallinen työ, joka oli uskottu hänelle jo v.1910, nimittäin Jyväskylän kaupungin historia. Hän saattoi sen päätökseen kesällä 1916 päiväten alkulauseen Nuijamaalla 19.7.16. Laaja teos merkitsi Brummerille varmastikin eräänlaista valmiuskurssia journalismiin hänen sitä tietämättään. Aktuaalisesti merkitsi tutkimus syventymistä Keski-Suomen kulttuuriin ja talouteen.

Opintomatka Ruotsiin 1914 näyttää sekin tapahtuneen historian merkeissä, kuten tutkielma ”Elämää Pohjoismaissa 1500-luvulla” (1917) osoittaa. Brummerin yhteiskunnallisen toimikentän laajentuminen näkyi paitsi em. valtuuston jäsenyytenä, myös valintana Viipurin museon johtokuntaan (1916–31), pestautumisena Viipurin yhteiskouluunkin suomenkielen tuntiopettajaksi (1915–20) ja jopa nuorisoseuratoimintaankin osallistumisena. Tapaamme hänet Etelä-Karjalan Nuorisoseuran (EKNS) johtokunnan jäsenenä jo 1914 ja vuosijuhlan esitelmöitsijänä 1915.

Vuosikokouksessa 3.2. 1915 Viipurin Suomalaisen kirjallisuusseuran uudeksi puheenjohtajaksi valittiin Onni J. Brummer, joka hoiti tätä tehtävää kuolemaansa asti. Hänen edeltäjänsä oli 10 vuoden ajan ollut tarkastaja Anton Valtavuo. Sihteerinä toimi silloin toimittaja Kaapro Moilanen ja hallituksen muina jäsenenä lehtori F.P. Oinonen, lehtori J.P. Tirkkonen, pormestari Ivar Alopaeus ja agronomi A.Sirola. Paitsi että seura hoiti kahta rahastoaan, omaa sekä Adam Wilken rahastoa, sillä oli 1915–16 vireillä Kansanrunouskokoelma, Wilke-vainajan elämäkerran aineskokoelma ja myös Wilken testamenttiin perustuva kansanopistokysymys. Tarjottiinpa sille v:n 1915 aikana ostettavaksi erästä tilaa Vainikkalasta.

Suuret murrosvuodet (1917–1920)

Maan historian suurimman murroksen vallankumous- ja vapaussotineen, itsenäisyysjulistuksineen ja tasavaltalaisine hallitusmuotoineen Onni Johannes Brummer joutui kohtaamaan n. 40 vuoden iässä, elämänsä lakipisteessä. Vaikka hänestä ei tullut poliitikkoa sanan varsinaisessa mielessä, hän kuitenkin nyt määritteli poliittisen kantansa liittymällä vuoden 1918 lopulla (9.12.) perustettuun Kansalliseen kokoomuspuolueeseen.

”Kapinanaika”, kuten usein sanottiin, lieene Brummerin osalta sujunut suhteellisen ongelmattomasti. Viipurin punaisen johdon valvontaresurssit eivät riittäneet lähestulkoonkaan kaikkien kansalaispiirien tarkkaan seurantaan, ei sittenkään, vaikka valkoisten rintamalle karanneita koululaisia oli runsaasti. (Viipurin Suomalaisen lyseon poikia kaatui kahdeksan.) Eikä Brummerin mahdollisesta poliittisesta kansalaistoiminnasta v:n 1917 aikana liioin ole toistaiseksi tietoja.

Potentiaalisesti vaara oli aina mahdollinen, ja Brummerin vanhin poika Pekka onkin muistellut seuraavasti: ”Maalis-huhtikuussa pakoittivat punakaartin sotaväkeen otot asekelpoiset miehet katoamaan mahdollisuuden mukaan ”maan alle”. Muistan isänikin pii-

leskelleen useampaan otteeseen, kunnes hän tuttavien avulla pääsi Englannin konsulaatin väliaikaiseksi virkamieheksi ja saavutti täten diplomaattisen koskemattomuuden. Ovellemme ilmestyi pahville maalattu Englannin lippu, joka ihmeellistä kyllä auttoi.” Brummer asui ennen päätoimittajaksi tuloa Torkkelinkatu 7:ssä.

Pekka Brummer arvelee isänsä tunteneen ”syyllisyyttä”, ettei sen kummemmin ollut osallistunut vapaustaisteluun. Heti Viipurin valtauksen jälkeen Brummer liittyikin suojeluskuntaan, ja hänen mainitaan palvelleen jossakin niistä monista esikunnista, joita kaupungissa oli alkukesästä 1918.

”Kaksoiselämää” (1920–1929)

Brummer oli tietenkin joutunut tekemisiin Viipurin valtalehden Karjalan kanssa. Hän oli laatinut ainakin kirjallisuusarviointeja, ja varmaankin seurannut selostuksia kaupunginvaltuuston keskusteluista, samoin ehkä kaupungin kulttuuriuutisia. Mutta epäilemättä hän oli leimallisesti koulumies silloin kun hänet ensi kertaa – v.1920 helmikuussa – asetettiin eräänlaisen toimitus-troikan jäseneksi. Tällöin näet lehden etusivulle tuli vastaavan toimittajan Erkki Paavolaisen tilalle ”toimitus”, jonka muodostivat Brummer, Paavolainen ja Kaapro Moilanen, viimeksi mainittu ”vastaavana”. Kyseessä oli jonkinasteinen vallansiirto, jonka perusteita emme tunne, mutta jonka taustana voi kuvitella niitä asennekysymyksiä, jotka sodan päättyessä leimasivat koko yhteiskuntaa, erityisesti kokoomuspuoluetta, joka koostui sekä nuorsuomalaisesta että vanhasuomalaisesta ainesosasta. Niin tärkeän lehden kuin Karjalan saaminen lujasti sen johtoon oli olennaista. – Kun Paavolaisen nimi syksyllä 1920 katosi lehden etusivulta – hän siirtyi Uudenkirkon kansanopiston johtajaksi –, jäivät Brummer ja Moilanen kahdestaan toimittajiksi Moilasan ollessa edelleenkin ”vastaava”. Tätä asiaintilaa jatkui siten 29.11.1926 asti. Vasta nyt Brummer on ”päätoimittaja”. Oletettavaa on, että ”kaksoismiehitys” on ollut välttämätöntä Brummerin koulutuntien takia; Brummerin tosi-asiallista johtovaltaa lehdessä ei liene koskaan kiistetty. Mikä vuoden 1926 lopulla vaati siirtymistä keskitettyyn päätoimittajuuteen, jää arvattavaksi. Kenties taustalla oli sisäpolitiikan kuumeneminen – aitosuomalaisuus, Tannerin hallitus tms. – tai muut henkilökohtaisemmat syyt. – Brummer ei kuitenkaan vielä nytkään jättänyt kouluopetusta, vaan jatkoi kevääseen 1929. Hänen työkykyään kuvastaa, että hän lähes vuosikymmenen saattoi viettää tätä ”kaksoiselämää”.

Karjala-lehden toimitus ja konttori olivat sijainneet ”lopullisella” paikallaan eli Aleksanterinkatu 19:ssä (vsta 1929 Karjalankatu 19:ssä), mutta vuokratiloissa. Kova paine suurempiin tiloihin oli olemassa, sillä v:n 1916 päättyessä lehden arkilevikki oli 17.000 ja sunnuntailevikki 21.000 kappaletta. Karjala väitti olevansa maan levinnein maaseutulehti, ja Viipurin läänin valtalehti se kiistatta olikin. Yritykset päästä oman katon alle olivat vetäneet vesiperän. Brummerin tullessa remmiin jatkuvat ponnistelut olivat johtaneet siihen, että vuokralaisasema Aleksanterinkadulla oli muuttunut omistajuudeksi, mutta edelleenkin hiukan riittämättömissä tiloissa. Uusi rotaatiokone oli tilattu Saksasta jo joulukuussa 1918 ja Brummerin ensimmäisiä kokemuksia keväällä 1920 oli tieto, että rotaatiokone oli valmis, mutta hinnaltaan n. 150 % kalliimpana kuin tilattaessa. Hirmustuneena lehden johtokunta jo perui koko kaupan, mutta sai myyjältä ilmoituksen, että kone oli jo matkalla Suomeen. Niinpä oli alistuttava jonkinlaiseen sopuratkaisuun ja rakennettava lisätilat uudelle mahtavalle laitteelle.

Lehden tulevaisuudennäkymiä saattoi hetken himmentää se, että Venäjän tapahtumien myötä oli menetetty n. 5000 tilaajaa Pietarissa ja Inkerissä, mutta tämä oli hetkellistä. Elämä alkoi virota Viipurissa, kuten koko maassa. V.1924 levikki nousi

25 000:een, 1928 34.000:een, mutta laski 1936 31.300:aan sunnuntailevikin osalta. (Arkilevikki oli jatkuvasti muutamaa tuhatta pienempi). Ensimmäisen erillisen sunnuntaiosastonsa lehti julkaisi helmikuussa 1924. Vuoden 1925 alusta Karjala ilmestyi 7-päiväisenä (sitä ennen 6-päiväisenä). Kuvapalvelut paranivat lehdessä jatkuvasti. Kun Jaakko Leppo Brummerin pyynnöstä astui lehden palvelukseen v.1927, hän luonnehti sitä jo ”loistavasti” toimitetuksi.

Jo v.1924 Karjalan kirjapaino Oy:n koko henkilökunta oli 185 henkeä. Se oli Viipurin suuria ”teollisuuslaitoksia”. Uusi oma talo kävi välttämättömyydeksi. Uno Ullbergin piirtämä liikepalatsi pantiinkin alulle v.1928, ja läpi 30-luvun sen massiivinen komemus välittyi jokaisen kaupungissa kävijän silmään. Se edusti silloisessa Viipurissa korkeaa tasoa. Lehti kuitenkin painettiin ja toimitettiin tontin piharakennuksessa, jonka yläkerrassa myös päätoimittajan virka-asunto oli.

Epäilemättä kohtalo tässä johdatti Brummeria toimialalle, johon hänellä oli hyviä edellytyksiä, vaikka sekä tutkijan että koulumiehen kutsumukset olivat myös vallanneet osan hänen kapasiteetistaan. Tärkeintähän tietysti oli hänen kykynsä kirjoittaa helpposti ja iskevästi, mutta aluksi häneltä lieenee puuttunut sen kaltainen halu vaikuttaa yhteiskuntapolitiikassa, joka aina on liittynyt journalistiikan parhaisiin traditioihin. Tässä suhteessa hän nyt aloitti pitkän itsekouluutuksensa, joka 1930-luvulla kantoi lopulliset hedelmänsä. Nyt 20-luvun alussa lehti kuitenkin tarvitsi – tai ainakin uskoi tarvitsevänsä – arvovaltaista viipurilaista johtohahmoa, ja siihen Brummer kykyineen ja tohtorin arvoineen todellakin oli omiaan. Kaupunginvaltuutettuna ja Kokoomuksen kansallisklubin puheenjohtajana häneltä myös odotettiin poliittisen linjan vastuullista määrittelyä.

Poliittisesti Brummer edusti maltillista kokoomuslaisuutta. Hän oli ollut puolueessa aivan alkuvaiheesta lähtien ja osallistui sen toimintaan Viipurin kansallisseuran puheenjohtajana ja kokoomuksen Viipurin läänin läntisen vaalipiirin piiritoimikunnan ja läänin molempien vaalipiirien toimeenpanevan valiokunnan puheenjohtajana aina niiden perustamisesta talvisotaan asti, silti antautumatta kansanedustajaehdokkaaksi. Presidentin valitsijamiehenä hän oli 1931, 1937 ja 1940. Lehteään Brummer, työmyyrä, ei halunnut jättää, vaan halusi olla kuin paimen laumansa keskellä. Brummer oli myös Viipurin työväenopiston johtokunnan puheenjohtaja vuosina 1917–39, mikä osoittaa tiettyä liberalismia hänen yhteiskunnallisessa asenteessaan. – Mainittakoon, että Brummer valittiin Viipurin uuden yhteiskoulun johtokunnan puheenjohtajaksi v. 1920. (Tässä koulussa hänen vaimonsa oli opettajana; ks. myöh)

Varsinaiseen puoluepolitiikkaan Brummer ei suoranaisesti kovin paljon osallistunut, joskin hän kokoomuksen huomattavan valtalehden mukana joutui mm. puoluevaltuuskuntaan ja osallistui puoluekokouksiin. Ensimmäinen näistä oli v:n 1929 puoluekokous, jota oli edeltänyt ankara sisäinen riita aitosuomalaisen opposition ja vanhan puoluejohdon välillä. Siinä Brummer asettui vanhan puoluejohdon kannalle, mutta lieenee kaiken kaikkiaan vaikuttanut riidan kärjistymistä vastaan.

Luonnollisesti Brummer joutui lehdessä ottamaan välittömästi kantaa ajan kaikkiin ilmiöihin. Kun lapualaishaus oli saanut alkunsa ns. paitojen riisumisessa Lapualla marraskuussa 1929, Brummer kuten laajasti muukin Suomi otti myötämielisesti kantaa paitojen riisujien puolesta. Päivänä, jolloin vasemmiston välikysymys Lapuan tapahtumista esitettiin eduskunnassa, Karjala otsikoi pääkirjoituksensa ”Kansan kärsivällisyys loppuu”. Ja kun erilaiset kansalaiskokoukset silloin olivat päivän sana, kirjoitti Karjala (3.12.29), että ”niiden on ravistettava hereille kaikki isänmaalliset voimat kommunistista vaaraa torjumaan. ’Ilkka’ lausuu, että se on ’yhteisen kansan tahto’ ja uskomme lehden oikein tulkinneen asian ytimen”.

Kun ensi tiedot Mäntsälän tapahtumista olivat tulleet, kysyi Karjala (29.2.32) ”Mikä on tarkoituksena?” ja ihmettelee ”miten on noin suuri liikehtiminen voinut tapahtua”. Kyse ei ollut irrallisista joukoista, vaan ”suuri järjestö on parhaillaan kiihkeässä toiminnassa”. Lehti tiesi, että Länsi-Suomesta ja Hämeestä oli paljon miehiä liikkeellä ja että karjalaistenkin liikkeelle lähtöä voitiin odottaa. Se vain ei käsittänyt kaiken tarkoitusta ja vaati ”että väkivallan tieltä oli heti käännättävä takaisin”.

Brummer oli läsnä Kokoomuspuolueen keskusliiton kokouksessa 4.4.32 sisäisen tilanteen ollessa hyvin jännittynyt. Valmisteltiin puoluekokousta, ja puolueen uuden valtuuskunnan koostumuksesta oli kyse. Sen puheenjohtajuudesta kilpailivat Paavo Talvela ja jyrkästi lapualainen Eino Suolahti. Brummer kuului tällöin niihin, jotka puhuivat Suolahtea vastaan. Yhdessä Pekka Pennasen ja Erkki Paavolaisen kanssa Brummer näin oli hahmottamassa puolueessa kehkeytyvää erityistä viipurilaista suuntausta. Äänestyksessä Suolahti kuitenkin voitti.

Brummerin asema Karjalan johdossa oli tuulinen. Päätoimittajaa ilmeisesti painostettiin ankarasti. Lehden vaatimus kuitenkin oli, että Lapuan liike oli saatava ainakin laillisiin uomiin. Toukokuussa 1932 pidetyssä puoluekokouksessa jatkui kädenvääntö maltillisten ja lapuanmielisten välillä. Brummer oli nytkin maltillisten riveissä. Helsinkiin Brummerin oli matkustettava vielä kesäkuussakin kutsuttuna Kämpin kokoukseen 16.6. pohtimaan Uuden Suomen ongelmia. Kyseessä olivat jälleen lehden johdon suuntariidat. Puolueen maltillinen johto halusi estää Uutta Suomea joutumasta vasta-leirin käsiin, mutta ilman mainittavia tuloksia.

Euroopan ajautuminen sotaan kesällä 1939 oli Brummerille raskas pettymys, vaikka hän päätoimittajana ja historian miehenä osasi kirjoittaa hillitysti ja analyttisesti. Kun ensi tiedot ns. Ribbentrop -sopimuksesta olivat ilmassa, hän vielä yritti vähätellä vaaraa (22.8.39), mutta pian oli todettava tilanne ”vakavaksi” ja vaaran kasvavan tunti tunnilta. Kaikille oli selvää, että oli kyse Saksan ehdoista Puolalle ja Puolan ryhtymisestä vastarintaan Englannin ja Ranskan asenteisiin nojaten. Brummerin oli pakko todeta, että ratkaisu oli Saksan käsissä, että sen edesvastuu oli ”suunnaton” ja että nykyaikaista sotaa ei kukaan voinut voittaa (25.8.39). Kun Saksa oli hyökännyt, mutta länsivallat eivät vielä olleet sodassa, Brummer totesi, että ”kaamea onnettomuus” oli tosiasia. Hän toteaa, että Saksa ei olisi saanut ampu ensimmäistä laukausta, mutta vetoaa silti Versaillesin rauhan virheisiin kaiken alkusyynä. (2.9.39) Kun länsivallat olivat julistaneet sodan, Brummer vielä syyttää Saksaa siitä, että se oli itse alunperin hylännyt oikeusperiaatteen haluamalla kohtuuttomuuksia – kuten Tshekkoslovakian. Lehti kuitenkin julisti Suomen jyrkkää puolueettomuutta sodan suhteen; tunnesyyt olivat nyt huono opastaja. (4.9.39)

Koti- ja perhe-elämä

Brummer solmi ensimmäisen avioliittonsa 26-vuotiaana Helma Abrahamina Nyströmin kanssa 9.8.1904. Nuorikko oli kruununvouti Johan Abraham Nyströmin (1816–83) tytär tämän 1. aviosta Clara Charlotta Wikmanin (1831–74) kanssa. Vihkiminen tapahtui Virroilla, jossa Nyström tällöin oli toimessa. Nuoret ilmeisesti tutustuivat Jyväskylän seminaarissa, jossa molemmat olivat opettajina. Morsian oli sulhastaan 11 vuotta vanhempi. Avioliitto jäi lyhyeksi ja lapsettomaksi, sillä Helma kuoli 14.12.1907 lapsivuoteeseen. Menetyks oli siis nuoren aviomiehen kannalta kaksinkertainen. Helma Nyström oli ollut seminaarin palveluksessa jo vsta 1897 aluksi lastentarhan opettajattarena, sitten voimistelun ja terveysopin opettajana. Seminaarin muistosoanoissa häntä kuvattiin erityisen lahjakkaaksi alallaan. Ulkonäöltäänkin Helma Nyström oli ollut lä-

Päätoimittaja "siviilissä". – Vas. O.J.Brummer (ojassa), Elsa Paavolainen, Erkki Paavolainen. – Kuva ajoittune 30-luvun alkupuolelle. Kyseessä on vierailukäynti Brummerien luona Joutsan kesämaisemissa. Kahdesta autosta oik. puoleinen on Erkki P:sen Studebaker. Vasen on oletettavasti Brummerin auto, jota Pekka-poika on ollut ajamassa, koska Brummer itse ei ajanut. – (Kuva säilynyt Erkki Paavolaisen albumissa. – Koko tämän artikkelin kuvitusta häittää Brummerien perheen valokuvien tuhoutuminen Viipurissa. Ainakin Pekka Brummer pojista oli innokas valokuvailija.)

Mies parhaimmillaan. – Onni Johannes Brummer (1878 – 1944) 1930-luvulla viipurilaisen E.M. Andersénin liikkeen (Karjalank. 25) kuvaamana

Perhekuva vuodelta 1938 – Kuva lienee otettu Brummerin 60-vuotispäivän merkeissä. Pojat vas: Pekka Aleksander (s. 1911), Heikki Johannes (s. 1912) ja Jaakko Fredrik (s. 1915). Pekka oli jo lääket. ja kirurg. toht. ja avioitumassa, Heikki oli suorittanut yl. oikeustutkinnon ja Jaakko oli vasta aloittelemassa opintojaan kemiassa.

hes kaunotar, ja hänen muotokuvansa koristi Brummerin kodin seinää läpi elämän.

Toisen avioliittonsa Brummer solmi 13.6.1910 Turussa. Nuorikko Elsa Matilda Mäkinen (29.10.1882 – 27.7.1964) oli vesilahtelaisen maanviljelijän Antti Edvin Mäkisen (s. 1851) ja hänen puolisonsa Josefina Mathilda Fredrikan (o.s. Grönvall) tytär. Perhe oli muuttanut kuitenkin Sauvoon ja Elsa Mäkinen tullut ylioppilaaksi Turussa 1902, opiskellut Helsingin yliopistossa matemaattisia aineita ja suorittanut opettajatutkinnon 1904. Ennen avioitumistaan hän oli ollut opettajana sekä Jyväskylässä että Turussa. Brummerin uuden perheen esikoinen Pekka Aleksander syntyi Joensuussa 6.5.1911. Heikki Johannes näki päivänvalon Viipurissa 11.12.1912 ja Jaakko Fredrik Onninpoika 17.4. 1915.

Kaiken tiedon mukaan Brummerin perhe Viipurissa varttui onnellisten tähtien alla. Elsa-äiti oli perheestään vaarin pitävä säästäväinen emäntä, joka alkuaikoina antoi panoksensa niiden velkojen maksamiseen, joita Brummerille olivat tuottaneet hänen opintovuotensa. Hän toimi Viipurin Uuden Yhteiskoulun laskennon opettajana alaluokilla (I–III) aina vsta 1915 alkaen. Elsa-vaimolleen Brummer, toimittaja Lepon mukaan, oli paljon velkaa menestymisestään. Vaimo oli ”hiukan käskevä ja komea, mutta tarmokas ja oikeamielinen nainen”. Myöhemmin rahahuolet eivät liene perhettä häirinneet. Ympäristö kai näki Brummerit hyvinkin vakavaraisina porvareina. Jo 20-luvun puolesta-välistä lähtien he viettivät kesiä Joutsassa, Onni J:n lapsuuden maisemissa. Brummer oli vuokrannut ns. Pekkasten pappilan Joutsan seurakunnalta 15 vuodeksi 1000 mk:n vuosivuokraa vastaan. (Lapsuudenkoti taas oli ollut ns. Rauhalan pappilassa). Myös auto tuli välttämättömäksi. Aluksi hankittiin Chrysler, sitten Reo keväällä 1938, varsin korkeaa hintaluokkaa sekin. Sillä oli tallinsa Papulan kaupunginosassa.

Auton kohdalla täytynee kuitenkin puhua status-symbolista, sillä Onni J. ei koskaan tarttunut auton rattiin, vaan pojat vuorollaan saivat olla kyytimiehinä – ja riidellä keskenään onnesta päästä autoilemaan. Brummer oli tyypillinen humanisti, jota vain kävely ja kalastaminen veti puoleensa.

Brummer oli pannut kaikki kolme poikaansa muuhun oppikouluun kuin omaansa eli Viipurin klassilliseen lyseoon. Kaikki menestyivät opintiellä hyvin, mutta hakeutuivat aikanaan muille aloille kuin isänsä tai äitinsäkään. Pekka tuli ylioppilaaksi 1929, valmistui lääketieteen kandidaatiksi 1932, lisensiaatiksi 1936 sekä lääketieteen ja kirurgian tohtoriksi 1941. Vuosina 1938–45 hän palveli Helsingissä Kivelän sairaalassa. Hän solmi avioliiton 1938 Rauni Tuulikki Ahtiaisen kanssa ja heille ehti isoisän eläessä syntyä kaksi poikaa ja tyttö. – Heikki Brummer tuli ylioppilaaksi v. 1930, suoritti ylemmän oikeustutkinnon 1937, palveli hovioikeuden auskultanttina ensin Viipurissa sitten Vaasassa tullen varatuomariksi 1940. Hän siirtyi asianajajaksi Kotkaan 1941 ja avioitui 1942 Gunnel Margaretha Björnbergin (s.1917) kanssa. Heille syntyi isoisän eläessä poika Onni Kalevi (1943).

– Kolmas poika Jaakko tuli ylioppilaaksi ja joutui asevelvollisena palvelukseen 1935 ja sitten reserviläisenä 1939. Toisin kuin veljiensä, joista Pekka oli Äänislinnan sotasairaaan päällikkölääkärinä ja Heikki sotatuomarina, Jaakon sotavuodet kuluivat voittopuolisesti rintamapalveluksessa. Hänet vapautettiin vänrikkinä palveluksesta syksyl-

Brummerien kodin ruokasali – Päätoimittajan käytössä ollut asunto oli Karjalank. 19:ssä (aiemmin Aleksanterink. 19), joka kuului Karjalan Kirjapaino Oy:lle. Talossa oli myös lehden konttori ja painatustilat. Kyseessä oli tontin piharakennus, 4–5 kerroksinen kivitaho ilman hissiä. (Ei Karjalan tunnettu liikepalatsi kadun puolella.) Asunto oli 4 kerroksessa, mutta Brummerit joutuivat kuulemaan painokoneiden jyskeen.

Näkymä Brummerien asunnon salista ruokasaliin päin.

lä 1944. Hänen oli onnistunut selvitä kuitenkin vain pienin haavoittumisin. Jaakko Brummer solmi ensimmäisen avioliittonsa 19.10.1941 Saara Maija-Liisa Säilän (s.1916) kanssa. Aviosta syntyi tytär Riitta Helena 1946, mutta se päättyi eroon v.1958 ja uuteen avioliittoon Marjatta Koposen (s.1914) kanssa v.1958. Jaakko Brummer suoritti fil.kand. tutkinnon v.1948, ja on palvellut sen jälkeen mm. keskuslaboratorioissa, tehtaan teknisenä johtajana ja sosiaaliministeriössä.

Onni J. ja Elsa Brummeria seurasi siis onnellinen perhepiiri koko elämän ajan ja sen jälkeenkin. Lapsuusvuosina perheen kurinalaisuus oli tiukkaa, mitä tottelemiseen ja määräaikoihin tulee. Turhia ei ruokapöydässä saanut puhua. Ankarasti työllistetyin isän jälkikasvu oli kuitenkin paljolti äidin ja palvelijattaren hoidossa. Isä olikin usein pojilleen lempeäluontoisempi "yljumala" kuin arjen taakkaa kantava naisväki.

Tietty spartalaisuus leimasi Brummerin asennetta poikiinsa sotavuosinakin. Isänmaallisuus oli ankara kurinalainen velvollisuus eikä tunteilun paikka. Siksi hän ei kirjoittanut sotavuosinakaan kirjeitä pojilleen, ei edes rintamalla olevalle. Kohtaamiset sääntömääräisillä lomilla tai puhelinyhteydet olivat riittävät.

Suuri murros

Karjalan päätoimittajana Brummer joutui syksyllä 1939 sitä vaikeampiin ristiriitoihin mitä pitemmälle tilanne kehittyi. Historian miehenä hänen ajatuksensa saattoivat kulkea muita latuja kuin ympäristönsä. Esim. lokakuun lopulla (29.10.) hän arvioi Saksan tilanteen samaksi "kuin v.1914 Marnen taistelun jälkeen. Se ei ole hävinnyt sodassa, mutta se ei enää voi sitä voittaa" -lausuma, johon sisältyvä profetia on vasta paljon myöhemmin voinut tulla ymmärrettäväksi.

Brummerien asunnon sali kuvattuna ruokasalista.

Suomen ja Neuvostoliiton neuvottelujen sisältö oli pitkään vain rajoitetun piirin tiedossa. Niiden tultua julki Brummer kirjoitti (2.11.): ”Venäjällä on paljon suurempi hyöty sellaisesta Suomesta, joka tiukasti noudattaa asemastaan johtuvia vaatimuksia antamatta minkään suurvallan loukata alueellista koskemattomuuttaan... Totuus on nyt kertakaikkiaan sellainen, että Neuvostoliitto puhuu Moskovassa liioiteltujen turvallisuustakeiden merkeissä, mutta Suomi elinehtojensa puolesta. Tätä totuutta ei muuta se voimasuhteiden epätasaisuus, joka Moskovassa neuvottelijoiden välillä vallitsee”. Vaistomaisesti Brummer myös liittyi ”ei tuumaakaan” -ajatteluun, joka oli ehkä voimakkain ta Karjalassa. Kun pääministeri oli radiopuheessa viitannut ”rajan suoristamisen” mahdollisuuteen, kirjoitti Brummer: ”Tämä on sellainen asia, joka täällä Viipurissa ja koko Karjalassa ei jätä meitä hetkeksikään rauhaan, vaan täyttää mielemme kolkoilla aavistuksilla.”

Mainilan laukauksiin tultaessa kaikki optimismi alkoi olla lopussaan. Brummer kirjoitti (28.11.): ”Pienen kansan paras turva on oikeus ja totuus ja siihen me olemme koko ajan vedonneet ja vetoamme edelleen. On vaikeaa uskoa, että suuri ja mahtava valtakunta painostaessaan pientä naapuriaan turvautuu tietoisesti perättömiin ja väärin painostuskeinoin.” Kun sota oli alkanut, Karjala kirjoitti (1.12.) ”Totuus on ja totuutena pysyy sekä historian edessä säilyy, että me emme ole ketään häirinneet emmekä loukanneet... Me muistamme vain, että olemme tuhatkunta vuotta olleet Venäjän naapureina ja saaneet paljon kärsiä, mutta me elämme vielä.”

Karjala jatkoi ilmestymistään, mutta Brummer vaimoineen oli jo joulun tienoilla siirtynyt asumaan Joutsan kesäkotiin, josta käsin kirjoitti artikkeleitaan lehteen.

Oleskelu Joutsan henkisessä yksinäisyydessä oli Brummerille vaikeaa. Pessimistinä hän pelkäsi lehtiuransa päättyvän ja etsi uutta sopivaa työtä ministeri Hannulan puo-

leen kääntyen, mutta ei saanut. Kuvaavaa näille yksinäisyyden ja katastrofin tunnelmille on hänen kirjeensä Erkki Paavolaiselle 19.2.

”Sulimmat kiitokset pitkästä ja eloisasta kirjeestäsi, joka minua suuresti huvitti tänä raskaana aikana. Olet totisesti vastauksen ansainnut, mutta mitä minulla täältä yksinäisyydestä olisi kertomista. Ei ole radiota eikä puhelinta, minkä lisäksi pakkanen tahtoo tehdä haittaa joka päiväiselle ”uutishankinnalle”. Eikä ole niin hauskaa kuljeksia tuttavien luona uutisnälkäänsä tyydyttämässä. Minulla olisi kyllä asunto tarjona Helsingissä Elsan veljen luona, mutta enpä tiedä mitä tehdä. Minun on vaikea ilman pakkoa olla vieraiden, vaikkapa sukulaisten, luona, sillä täällähän olen tavallaan omassa kodissani. Eikä minua kuvaamasi ”Kämpin klubi” ainakaan houkuttele, mutta sensijaan toivo saada jotakin hommaa. Kirjoitin tästä asiasta viikkoja sitten Hannulallekin ja sain ystävällisen vastauksen, jossa puhuttiin elämäntyöni arvosta (?!), kolmesta rintamalla olevasta pojastani, iästäni ynnä muita kohteliaisuuksia, mutta työtä ei löytynyt. Eihän meikäläinen humanisti kelpaa tällaisena aikana halkojenkaan pilkkojaksi. – Tämä ei ainakaan ole valitusta, sillä onhan minulla toiselta puolen liiankin hyvä olla, vaan ainoastaan oloni kuvausta.

Kaikissa piireissä vallitseva optimismi on todellakin ihmeellinen ja – niinkuin sanoitkin – pelottava. Järki ja usko taistelevat keskenään; kukaan, eivät edes Stalinit, Hitlerit ja Chamberlainit, tiedä, miten tämä vyyhti lopulta selviää – on vain uskottava! Ja usko on: vahva luottamus siihen mitä toivotaan ja ettei näkymättömistä epäillä. Ainoa tosiasia ja ihme tähän asti on ollut poikiemme ihmeelliset saavutukset, jonka vuoksi on edelleen ihmeisiin uskottava. Credo, quia absurdum! Mutta kovin tämä kaikki ahdistaa mieltä ja panee sielun pyristelemään siipiänsä.

Melkein joka päivä kirjoitan ”Karjalaan”, vaikka en tiedä, ilmestyykö se enää. Mooneen viikkoon ei siinä ole ollut kuin pari muiden kirjoittamaa artikkelia. Saa siinä samaa asiaa monelta taholta pyörittää. Tänään en kirjoita muuta kuin tämän kirjeen. Katilalla on raskas taakka, jota hän suurenmoisesti kantaa, kuinka kauan sitten kestänee.

Puhuessani äsken yleisestä optimismista en malta olla lisäämättä, että Paloheimo kirjoitti minulle eräästä asiasta lyhyen kirjeen, jossa oli seuraava jälkikirjoitus: Onnea Sinulle karjalaisena, kyllä tästä vielä hyvä tulee. Jäin tuijottamaan noihin sanoihin, sillä eipä luulisi kenenkään meitä karjalaisia onnittelevan, - - -”

Karjala ilmestyi viimeisen kerran Viipurissa aamulla 19.2.1940, ns. tuhosunnuntain jälkeisenä aamuna. Lähes 500 lentokonetta oli tuolloin, 18.2., kylvänyt pommejaan kaupungin alueelle. Karjalan talokin syttyi palamaan yläkerroksistaan, mikä merkitsi tuhoa myös Brummerin kodille, jossa mm. lähes kaikki valokuvatkin tuhoutuivat. – Lehti siis kuitenkin ilmestyi.

Viipurissa viimeiseen asti ollut talousjohtaja A.A. Katila oli myös ensimmäisenä herättämässä lehteä henkiin Helsingissä Moskovan rauhan jälkeen. Hänen ja Kaarlo Savonlahden voimin työt lehden uudessa konttorissa alkoivat jo 19.3.. Lehden näytenumero ilmestyi 21.3. Se oli painettu Hufvudstads Förlags och Tryckeri A.B:n kirjapainossa, ja kun lehden johtokunta kokoontui 1.4., se saattoi vahvistaa sopimuksen jatkuvasta painatuksesta mainitun liikkeen kanssa. Vaatimattomat toimitustilat lehti sai Hufvudstadsbladetin talosta. Jo toukokuussa lehdellä oli 21 000 tilaajaa ja vuoden lopussa yli 28 500.

Uudesta asunnostaan – Erottajankatu 11 – käsin Brummer nyt jatkoi päätoimittajan uraansa suuresti muuttuneissa olosuhteissa. Hänen terveytensä ei enää ollut paras mahdollinen, mutta työkyky säilyi sentään kesään 1944 saakka joltisenakin. Olipa hänellä sotavuosina jälleen hiukan historianantuntejakin (Suomalaisessa Normaalilyseossa ja Vaasan

Brummerien asunnon salin sohvaryhmä. Seinällä Onni J:n vanhempien kuvat. Oikealla näkyvä takka sijaitsi eteishallissa.

lyseossa). Uskolliset taistelutoverit 30-luvulta, kuten toimittaja Kaapro Moilanen ja kansanedustaja Erkki Paavolainen, olivat lähietäisyydellä ja osallistuivat eritoten siihen uuteen työsarjaan, joka oli edessä: siirtoväen ongelmien ja oikeuskysymysten ajamiseen.

Jatkosodan karjalaisväestössä herättämät toiveikkaat mielialat veivät Brummerinkin mukanaan. Niinpä hän kirjoitti itsenäisyyspäivän numerossa 1941: ”Ja tämä historian määräämä tie onkin johtanut meidät kukkuloille, joilta avautuvat laajat näköalat luvaten meille ja heimolaisillemme turvattua ja onnellista tulevaisuutta. Tällaisen tulevaisuuden perspektiivin edessä häipyvät kärsimyksemme ja vaikeutemme vähäisiksi tai paremmin sanoen sellaisiksi, jotka meidän on tulevien polvien onnen nimessä kärsivällisesti ja nöyrästi kärsittävä.

Niin on tehtävä meidän karjalaistenkin...”

Jatkosodan vuosina lehden palstat täyttyivät paluusta Karjalaan ja kuumeisesta jälleenrakennustoiminnasta siellä. Myös Karjalan Kirjapaino Oy pani liikkeelle kaikki voitonsa kunnostaakseen tuhoutuneen Viipurin toimitalonsa uuteen uskoon. Se onnistuikin valtavan lainoituksen ym. ansiosta niin, että v:n 1944 alussa voitiin jo odottaa aikaa, jolloin lehti saisi palata kotikaupunkiinsa. Sitä se ei kuitenkaan ehtinyt tehdä. Uuden uutukainen talo jäi kaikkineen vihollisen saaliiksi. – Karjala oli jo maaliskuussa 1943 julistautunut puolueettomaksi – sitähan se oli tosiasiallisesti ollut jo talvisodan alusta lähtien. Karjalaisten yhdyssiteenä sen suosio oli vain kasvanut. Kesäkuussa 1944 tilaajamäärä oli 40 000.

Missä määrin Onni J. Brummerin terveydentilan lopullinen horjuminen kytkeytyi kesän 1944 uusiin traagisiin käännteisiin, jää tietenkin avoimeksi. Nykymittojen mukaan

Brummer ei – 66-vuotiaana – vielä ollut vanhus, mutta toisaalta hän kylläkin oli elänyt äärimmäisen työntäyteisen elämän, joskin myös rikkaan ja menestyksellisen. Brummer kuoli Helsingissä 11.10.1944, vähän sen jälkeen kun aseleposopimus Neuvostoliiton kanssa (14.9.) oli solmittu. Hänet haudattiin Helsingin Hietaniemeen 18.10. – Mies todellakin meni manan majoille ajanjaksonsa mukana.

Kirjallisuusseura Brummerin aikana

Lienee perusteltua nimenomaan tässä yhteydessä omistaa erityistä huomiota Viipurin Suomalaiselle Kirjallisuusseuralle, jonka puheenjohtajana Brummer tuli olemaan tasan kolme vuosikymmentä eli pitempään kuin kukaan seuran tähänastisesta puheenjohtajasta. Jos seuran toiminta Brummerin kautena 1915–44 olisi ollut näyttävämpää, tällä puheenjohtajuudella hänen elämänsäkaassaan olisi varmasti ollut suurempi sija kuin nyt, jolloin se mainitaan vain yhtenä hänen monista luottamustoimistaan. Seura vietti juuri itsenäistyneessä Suomessa eräänlaista vaimeata hiljaiseloa, kuten sen historioitsija Kauko Kyyrö teoksessaan ”Tuulta ja tyyntä” vlt 1966 asioita luonnehtiikin. Mutta ajat ja olosuhteetkin olivat – kuten professori Kyyrö myös toteaa – suuresti muuttuneet. Kysymystä ei siis voida asettaa niin yksioikoisesti, että ns. syyllisyys lankeaisi yksin puheenjohtajan puuttuvan innostuksen tilille, eikä professori Kyyrökään tee sitä suoranaisesti, vaikka puhuukin ”Prinsessa Ruususen unesta”.

Kirjallisuusseuran suureksi tavoitteeksi oli alkavan vuosisadan myötä muodostunut ns. Wilken koulun – s.o. kansanopiston – aikaansaaminen jonnekin Viipurin läheisyyteen. Vuonna 1907 oli asiasta tehty kiinteä päätös, mutta heti sen jälkeen alkoi sitkeä kilpailu kolmen paikkakunnan (Joutsenon, Vainikkalan ja Nuijamaan) kesken sijoituspaikasta. Asia pitkistyi ja mutkistui ja vasta vuoden 1914 vuosikokouksessa voitiin lopullisesti päättää kaksivuotisen kansanopiston sijoittamisesta Lappeen pitäjän Vainikkalaan. Siinä vaiheessa vetäytyi kuitenkin syrjään seuran puheenjohtaja vsta 1907, nimittäin Anton Valta (ent. Rikström) kansanopiston keskeinen ajaja. Myös Juho Lallukka – monen monien asioiden todellinen primus motor – oli kuollut 1913. Ennemerkit ensimmäisestä maailmansodasta olivat v.1914 alkupuolelta alkaen jo ilmassa, ja sodan puhjettua kaikki aiheet rakentaa opistoa raukenivat. Kun Brummer vuosikokouksessa 3.2.1915 valittiin johon, ei mitään ollut vähään aikaan tehtävissä, – näin näkee asian prof. Kyyrökin.

Sodan päätyttyä ja rauhallisten olojen palattua asia virisi jälleen. Mm. 1920 pidettiin Lappeenrannassa suuri kansalaiskokous ”Vilkkeen kansanopistorahaston kannatusyhdistyksen” perustamiseksi. Karjalan palstoilla asiasta oli usein puhetta.

Perussyyn siihen, ettei asia edennyt, oli kuitenkin inflaatio, joka oli syönyt Wilken rahaston täysin riittämättömäksi.

Kuten Kyyrö seikkaperäisesti kertoo, kansanopistoasia oli esillä koko 20-luvun esiintyen seuran pöytäkirjoissa viimeisen kerran vielä 1936. Ei siis voida olettaa, että Brummer olisi tietten tahtoen antanut seuran nukkua ”prinsessa Ruususen unta”. Vain vähän oli tehtävissä, huolimatta siitä että kentällä oli innostusta asian hyväksi. Seura itsessään oli varsin pieni yhteisö, ja lukemattomat muut hankkeet olivat kilpailemassa sekä nuorisosta että rahasta.

Kalevalan 100-vuotisjuhlassa v.1935 Viipurin Suomalainen kirjallisuusseura oli aloitteen tekijänä kotikaupunkinsa osalta. Sitä vietettiin Viipurissa niin näyttävästi kuin mahdollista. Juhlapuheessaan Brummer tavallaan tuo ilmi omankin suhteensa kirjallisuusseuran ajatusmaailmaan, joka aikanaan niin syvällisesti oli ollut suomalaisuus -liikkeen osa. Niin tottunut kuin Brummer puhujana olikin – hänhän oli joutunut tuhkatiheään varsinkin nuorempana puhumaan ja esitelmöimään – tämä Kalevala-juhlan puhe tun-

tuu kumpuavan aivan erityisestä innoituksesta. Lähtien Snellmanin tunnetusta epätoivosta Suomen kansan tulevaisuuden suhteen se päätyy ylistämään Lönnrotin elämäntyön suuruutta ja sitä uupumatonta ponnistusta, joka on sen takana. Eräänlaisena kokemustensa yhteissummuna Brummer toteaa, etteivät ns. olosuhteet voi koskaan lopullisesti estää ihmistä tekemästä työtä päämääränsä hyväksi.

Brummer kirjoittajana

Tässä yhteydessä ei Brummerin koko kirjallisen tuotannon tarkastelu voi tulla kysymykseen, sillä yli kaksi vuosikymmentä kirjoittaneen päätoimittajan artikkelit ym. saanaan tarttumiset olisi ensin kerättävä ja edes jotenkin analyttisesti jaoiteltava. Se tehtävä on jätettävä tulevaisuudelle.

Väitöskirjan jälkeiset painetut tuotteet jakautuvat kolmen aihepiirin kesken. Brummer käsittelee historiaa, kirjallisuutta ja opetustointia erilaisina yhdistelminä. Joensuun kaudella hän julkaisi koulun vuosikertomuksen yhteydessä 20-sivuisen esityksen ”Piirteitä sodan tuottamista rasituksista Kyminkartanon läänissä vuosina 1808–1809”.

Samanlaisessa yhteydessä hän julkaisi Viipurissa 1914 tutkielman ”Renessanssi- ja valistusajan sekä herbartilaisen historian opetuksen tarkoituksesta.” Suomen Nuorison Liiton esitelmä-sarjassa v.1915 ilmestyi lyhyempi esitys ”Aleksis Kivi” (12 s.). Koulun vuosikertomuksessa 1915 hän samana vuonna julkaisi tutkielman ”Kansanrunouden opetuksesta lyseoissamme” – terävästi ajatellun ja pedagogista oivallusta osoittavan puheenvuoron.

Jo 1913 ilmestyi painosta koululaisten käyttöön tarkoitettu ”Poimintoja vanhemmasta suomalaisesta kirjallisuudesta”, josta sitten sotavuosiin asti otettiin useita uusia painoksia. Sen olivat yhdessä toimittaneet W. Tarkiainen ja O.J. Brummer, mutta on säilynyt muistitietoa, että valintatyö on pääasiassa ollut Brummerin ja että Tarkiainen on tahtonut vain arvovallallaan edistää valikoiman käyttöä. Tämän seikan Tarkiainen itse on kerran todennut. Kirja sisältää näytteitä n. 40:ltä kirjailijalta Agricolasta alkaen, ja on kulunut koululaisten käsissä.

Tässä yhteydessä on mainittava – kronologiasta poiketen – Brummerin epäilemättä myydyin teos, Historian kertauskirja I – II (1931, 1932), josta on vuosikymmenien myötä otettu lukuisia painoksia. Se lieneekin ollut paras apuneuvo reaalikokeisiin varautuville lukiolaisille. Siinä on keskitetysti koottuina ”vastaukset” kaikkein keskeisimpiin yleisen ja Suomen historian kurssin ”kysymyksiin” (esim: Englannin kansan synty; Habsburg-suku keskiajalla, Löytöretkien seuraukset jne.) Kun tällaisia kertauskysymyksiä on yhteensä lähemmäs kolme sataa, teos on jo varsin kattava. Tyyliiltään iskevänä ja selväpiirteisiä kantoja ottavana sen teksti on mieliinpainuvaa, mikä parhaiten selittääkin sen menestyksen.

Vuonna 1916 Brummer sai valmiiksi Jyväskylän kaupungin historian vuosilta 1837–1912. Se alkaa siis varsinaisesti Jyväskylän tulosta kaupungiksi. Kaupunginvaltuuston jo 1910 tilaama teos paisui yli 800 sivun. Tämä teos jäikin hänen ainoaksi varsinaiseksi historiantutkimukseksi ja on yhtälailla elävästi kirjoitettua kuin Brummerin muukin kynän jälki. Tekijä otti tietoisesti mukaan paljon sellaista materiaalia, joka paikallisesta näkökulmasta katsoen palveli maallikkojen intressiä. – 1930-luvulla Jyväskylän täyttäessä sata vuotta Brummerilta tilattiin parikin artikkelia kaupungin historian merkeissä. (”Suomen Ateena” (1935) ja ”Miten Keski-Suomi sai pääkaupunkinsa” (1937).)

Teoksen mittainen (158 s.) tosin oli hänen 1918 julkaisemansa ”Elämää Pohjoismaissa 15. sataluvulla. Sivistyshistoriallisia kuvauksia Troels Lundin y.m. mukaan”, mutta si-

tä voi tuskin pitää varsinaisena ”tutkijan” puheenvuorona. Kirjoittajaa siivittää tuossa teoksessa halu viihdyttää lukijaa sillä elämänläheisellä todellisuudella, joka useimmiten jää virallisemman ongelmanasettelun varjoon. Puheeksi tulevat syömä- ja juomatavat, uskonnolliset käsitykset, onnettomuuspelot ym. Tuntuu siltä kuin historian popularisoija ja kirjailija etsisi väylää itselleen. – Mahdollisesti Brummerin matka Ruotsiin 1914 on pannut alulle tähän teokseen johtaneita virikkeitä. Muuten tuo matka liittyi Jyväskylän historian tutkimiseen.

Kun uuden maailmanpalon merkit 30-luvulla ilmestyivät taivaanrannalle ja aika muuttui dynaamiseksi, temmattiin suuren lehden päätoimittajakin hetkeksi kotoisista ympyröistään eri tahoille. Maaliskuussa 1932 Brummer käväisi Mussolinin Italiassa stipendien turvin, marraskuussa 1933 Hitlerin Saksassa ja huhtikuussa 1934 Stalinin Neuvostoliitossa lehtimiesretkikuntien mukana. Ideologiat ja suurvallat olivat alkaneet ”vaikutuksensa”. Vaikutelmansa matkoilta Brummer koosti kirjaksi ”Sanomalehtimiehenä diktatuurimaissa” kesällä 1934. Siitä on luettavissa hänen yleisiä asenteitaan näihin maihin. Tosin hän oli kaikkiin kolmeen nähden peruskriittinen, mutta selvästi eniten hän tunsu myötätuntoa Italiaa kohtaan ja vieroi eniten Neuvostoliittoa; Brummer olisi mm. hävittänyt sieltä lahjaksi annettuja muistoja, kuten esim. venäjänkielisin kirjaimin ladotun Kalevalan. Perinteisesti saksalaista kulttuuria arvostaneen Brummerin oli tietenkin vaikeinta ottaa kantaa natsi-Saksaan, mutta selvästi skeptinen hän on kansallissosialistien tulevaisuuden suhteen. Sisältörikkain kirjan jaksoista on kuitenkin Neuvostoliiton matkan kuvaus.

Viimeiseksi jäänyt painettu teos: ”Teollisuuden- ja liikkeenharjoittajain seura Pamaus 1891 – 1941” on jo ennen talvisotaa vireille pantu tilaustyö (50-vuotishistoriikki), joka painettiin Helsingissä vasta 1944. Sen alkulauseen Brummer päiväsi kuitenkin jo 28.10.1941, siis jatkosodan ollessa parhaassa vedossaan. Talvisodan synnyttämä pessimismi oli vaihtunut uudeksi nousuksi. Pamauskin oli siirtymässä ”uuteen Viipurin kauteen”. Syyskokouksessa 1942 Brummer kutsuttiin seuran kunniajäseneksi. Mutta painatus siirtyi mm. kunnianhimoisen kuvitussuunnitelman aiheuttamien ongelmien vuoksi. Monet suunnitellut kuvalähteet olivat tuhoutuneet. Kuvitus jäi kuin jäikin puutteelliseksi. Teos ilmestyi painosta vielä sodan aikana ja Brummerin eläessä. – Painovuosi jättää tässä tapauksessa helposti väärän vaikutelman tekstin syntyajasta.

Kaikkiaan Pamaus-historiikki käsittää satakunta sivua. Siinä on jäsenluettelo ja huomattavien henkilöiden matrikkeliota. Yleistä historia-osaa on siten vain n. 50–60 sivua, ja sekin on alkupainotteisesti jäsentynyt, t.s. seuran ”tulemiselle” ja ajalle ”ennen seuraa” on annettu enemmän sijaa kuin kokonaisuus edellyttäisi. Todennäköiseltä tuntuu, että talvisota muodosti lamauttavan katkeamisen koko työhön, jonka silti piti valmistua määräajassa. Kuitenkin Pamaus-historiikin teksti muodostaa erittäin kiintoisan ja kokonaisvaltaisen hahmotuksen seuran synnystä ja alkuaajoista. Kirjoittaja on punnitusti tietoinen yhteiskunnan voimavirroista ja niiden rintamalinjoista. – Näin Brummer tuli antaneeksi oman lisänsä kotikaupunkinsakin historia-kirjoihin. Tosin hänen tiedetään osallistuneen myös J.W. Ruuthin Viipurin historiaa käsittelevän tunnetun teoksen modernisoimiseen.

Brummerin viimeiseksi kirjalliseksi tuotteeksi näyttää jääneen n. 20-sivuinen ”Elämää hämäläispitäjässä 1800-luvun lopulla”, joka sisältyi Eino E. Suolahden toimittamaan teokseen Muistikuvia II (1946). Se on kirjoitettu kesällä 1944 ja on – Brummerin pahasti horjuneen terveyden huomioon ottaen – erittäin täysipainoista tekstiä. Se on kuitenkin selvästi jäänyt kesken. – Se on avaus muistelmakirjallisuuteen, jossa Brummer varmastikin olisi voinut luoda merkittävää.

Henkilökuva

O.J. Brummer oli omana aikanaan eräs ”suurista viipurilaisista”, mies joka tunnettiin ja jonka persoonallisuutta seurattiin. Syyskuussa 1927 hän pestasi Karjalan ulkomaanosaston toimittajaksi Jaakko Lepon, joka sitten noin vuosikymmenen oli läheisessä työyhteydessä Brummeriin sekä itsekin kaikkien viipurilaisten tuttu. Teoksessaan ”Viipurilaisia” (1946) Leppo karakterisoi hyvin monia viipurilaisia ja tietenkin esimiestään, noin kolme vuosikymmentä itseään vanhempaa. Hän kirjoittaa mm:...”Ken joskus oli ollut Brummerin oppilaana, oli aina tyytyväinen häneen opettajana. En ole vielä kenenkään kuullut moittivan pedagogi Brummeria, enkä vielä kenenkään jättävän häntä tässä mielessä vaille kiitosta.... Niin pedagogi kuin Onni Johannes Brummer olikin, hän ei kuitenkaan koskaan muodostunut tyypilliseksi, ahtaaksi tämän elämänalan edustajaksi, vaan hänen suuri elämänvoimansa ohjasi häntä mitä erilaisimmille aloille (kunnalliseen ja valtiolliseenkin politiikkaan). Mutta paljon huomattavampi merkitys hänellä sittenkin lieene ollut ahkerana kirjallisen työn harjoittajana, jolloin hän liikkui mitä moninaisimmilla aloilla...

Kirjallinen harrastus ohjasi – Lepon mukaan – Brummerin lehtialallekin. Se antoi vakavuutta kuin painolasti alukselle, mutta myös hidasti vauhtia. Myös asiallinen ja tunnepohjainen kiintymys saksalaisuuteen leimasi häntä, joskin hän ihaili myös keveämpää skandinaavista kulttuuria. Slaavilaisuutta, anglosaksilaisuutta tai romaanisuutta hän ei koskaan harrastanut. Vaikein ristiriita ammatillisesti Lepon ja Brummerin kesken perustuikin juuri anglosaksisen journalistiikan esiin tuomiin virtauksiin. Kun Brummer sanoi: Pääkirjoitus on tärkein, vastasi Leppo: Uutisosasto on tärkein. Riidassa päästiin kompromissiin: ”Ja niin ahersimme taas eteenpäin yhdessä, istuimme kumpikin huoneessamme lasiovi välissä. Brummer oli tavattoman ahkera ja työteliäs. En luule koko maailmassa olevan vastaavassa asemassa päätoimittajaa, joka kirjoittaisi niin paljon kuin Brummer viime vuosina (s.o. 30-luvun puolivälissä).... Brummerin kynä oli sujuva. Vaikkakin se piti kiinni kvantiteettivaatimuksesta (Kirjoittaja viittaa Brummerin vaatimukseen ja ihanteeseen tekstin runsaudesta), oli se aina erittäin asiallinen ja vuosien varrella hänen taitonsa jatkuvasti parani. Siinä ei ollut taiturimaisuutta... Mutta se ei myöskään asiallisuudessaan koskaan vaipunut virastomaiseksi. Sen ominaisuus oli selvyys ja yksinkertaisuus. Luulen, että jokainen ainekirjoituksen opettaja asettaisi juuri hänen tyyliinsä tavoiteltavaksi ihanteeksi.” Mutta tästä syystä – arvelee Leppo – Brummer myös saattoi olla oikukas niitä kohtaan, jotka kokeilivat erilaisia, keveämpiä tyyliä. Patrioottista kontrollia ja sensuurimentaliteettia Leppo kuvaa muillakin tavoin.

Brummer ei koskaan ylpeillyt omasta persoonastaan ja saattoi olla ystävällinen auttaja asiapojallekin, mutta hänessä kehittyi epäluuloisuutta, joka osaksi suuntautui mahdollisesti hänen valta-asemaansa kohdistuvaan uhkaan yleensä tai myös siihen, että hänen ohjeitaan vastaan toimittiin. Läheisissä ihmissuhteissaan hän saattoi olla perin herkkä. Kerran kun toim. Leppo oli palannut työpöytänsä ääreen ”raskaasta neuvottelusta” (s.o. oli nautittu konjakkia) tuli Brummer huoneeseen ja alkoi tarkkailla pihalla näkyvää liikennettä. Peläten, että päätoimittaja huomaisi jotain, Leppo silloin tällöin vilkaisi tätä. Brummer havaitsi vilkuilun ”ja hermostui siitä kysyen, mitä minä oikeastaan tuijotan, meni kiukustuneena huoneeseensa, otti päällysvaatteensa ja poistui tulematta enää sinä päivänä takaisin”. Päätoimittajan oikullisuus saa ehkä valaistusta siitä, että alkoholi oli lähes täydellisen perheenisän ja työmyyrän ainoa ns. heikkous, – joskaan ei siten, että siihen olisi koskaan viitattu julkisuudessa tai että sillä olisi ollut vaikutusta virantoimituksessa. Mutta ”pitkät johdokunnan kokoukset” lienevät olleet ainoa perheriidan aihe aviopuolisoiden kesken.

Patriarkaalisuuden juonne Brummerissa teki hänestä myös suurpiirteisen ja oikeu-

denmukaisen toimittajia kohtaan etenkin raha-asioissa. Niissä hän, Lepon sanoin ”osoitautui useamman kuin kerran herrasmieheksi”. Hän saattoi oma-aloitteisesti hankkia johtokunnalta korotuksen palkkoihin. Hän takasi nöyrästi vekseleitä – omia nuoruusaikojaan ehkä muistellen. Myös alaistaan toimittajaa hän oli aina valmis puolustamaan, kun tätä vastaan hyökättiin. Taisteluihin Brummer itsekin sai tässä suhteessa tottua, sillä ”viipurilaisissa oli hämmästyttävän runsas annos häijyyttä, mikä useinkin ilmeni puhelinsoitoina toimitukseen”, kirjoittaa Leppo. Aivan tuntematon henkilö saattoi pitää pitkän herjausesitelmän, jonka ”anateemat” saattoivat myös olla sinänsä riemastuttavaa kuunneltavaa. Leppo olisi tässä yhteydessä voinut mainita myös ne paineet poliittisessa kentässä, jotka kohdistuivat 30-luvulla niin lehteen kuin päätoimittajaan.

Leppo toteaa, miten Brummerin persoona kohosi hänen silmissään 30-luvun pulakauden vuosina: ”Hän oli aikanaan omaksunut konservatiivisen demokratian periaatteet ja viitoittanut niiden mukaan tiensä. Näistä pääsuuntaviivoista hän ei milloinkaan poikennut. Kokoomuspuolue kuohui, fascistiset ja kansallissosialistiset ideologiat mylbersivät kaikkialla maailmassa niinikään, ja oikeistopuolueista etsittiin niille hedelmällistä maaperää. Kun kokoomuksen johtoportaisa alettiin kallistua sinne päin, Brummer piti suoran linjansa ... Hän pääsi lopulta voittajaksi, ja horjahtaneet palasivat hänen luoksensa. Täten näin Brummerin voimakkaana miehenä, suurena persoonallisuutena. Ja tuskin kukaan niin läheltä saattoi tätä nähdäkään kuin juuri minä lasioven takana. Lähellä ollen myöskin huomasin kaiken sen vastatuulen ja sadattelumyrskyn, mikä tuon tuostakin kohdistettiin häntä vastaan.” – Jos siis Brummerin persoonassa oli epäluuloisuutta ja kulmikkuutta, kovin sileä ei ollut se maailmakaan, joka häntä ympäröi.

Jos Leppoon on uskominen Brummerilla oli vielä hänen tullessaan taloon suorastaan puritaanisia – ja osin demokraattisia – pitämyksiä suhteessa ns. yläluokkaisuuteen. Hienoja vaatekappaleita kiiltonahkakengistä silinteriin hän nauroi sanoen, että vain nuorena maisterina kerran osti silinterin ja hansikkaat kävellen niissä Esplanaadilla. Leppo kuitenkin kertoo: ”Mutta hän osti vielä kaikki nämä tarvikkeet. Vuosi vuodelta hän joutui yhä enemmän ja enemmän mukaan julkiseen seurapiirielämään, ja niin hän havaitsi, että lähetystön lounaalle mentäessä jätetään tohtorinhattu kaappiin ja päähän pannaan silinteri. Niinä 20-luvun loppuvuosina hänelle kuitenkin tohtorinhattu merkitsi hyvin paljon. Puhelimessa rettelöivälle asiakkaalle kuulin hänen useaankin otteeseen lausuvan tuon klassillisen kehoituksen: – Valitkaa sananne, olen filosofian tohtori.” Myös kunniamerkkejä ja yhteiskunnan arvojärjestysten mutkaisia portaita entinen seminaarinlehtori piti aluksi naurettavina asioina muuttaakseen käsityksiään vuosien myötä suuresti. Mutta toisin oli vielä 30-luvun alussa. Kun Leppo kerran mainitsi Brummerille, että kaupunginjohtaja (Instituutio, joka oli perustettu vasta 1929.) on Viipurissa arvojärjestyksessä viides piispan, armeijakunnan komentajan, hovioikeudenpresidentin ja maaherran jälkeen, sanoi Brummer: ”Jos Tuurna (silloin vielä Thuneberg) on sinulle tuon kertonut, on hän varmasti sotaväessä tullut hulluksi”.

Kaikkein suurimmissa vaikeuksissa Leppo varmastikin oli yrittäessään tavoittaa Brummerin suhdetta kulttuuriin rajatussa mielessä eli taiteisiin. Brummer tietoisesti korosti vierauttaan taiteelle kuten uskonnollekin, mutta Leppo sanoo, että tuo vieraus lienee ollut todellista vain musiikkiin nähden. Kuvataidetta Brummer kenties myös harrasti velvollisuudesta, ja ehkä piti Edelfeltin taulua ”Kaarle-herttua herjaa Klaus Flemingin ruumista” alan korkeimpana saavutuksena. Mutta kun Brummer saattoi väittää, ettei ymmärtänyt mitään runoudesta, jatkaa Leppo: ”Tämä ehkä saattoi pitää paikkansa dadaismiin nähden. Monessa vaiheessa saatoin havaita, että vanha kansanrunouden, kirjallisuuden historian ja suomen kielen tutkija oli varsin herkkävaistoinen lyriikan ja epiikan edessä”. Myös draamaakin Brummer seurasi jonkin verran, mutta Lepon mielestä

Brummer oli teatterissa kiusaantunein katsoja, mitä hän koskaan muisti nähneensä. Voi suorastaan aistia, että hän olisi halunnut olla jossain muualla. Vain yksi tapaus teki poikkeuksen. Brummer oli rauhallinen ja innostunutkin kun sai itse esiintyä näyttämöllä ja pitää sieltä loistavan puheen. (Tarkoitetaan e.m. Kalevalan 100-v. juhlan puhetta.)

Huomattavan pitkäaikaisen yhteistyö- ja puoluekumppanuuden pohjalta arvioi Brummerin henkilökuvaa aikanaan myös Erkki Paavolainen, lehden entinen päätoimittaja, sitten kansanopistonjohtaja, kansanedustaja ja vsta 1925 alkaen myös Karjalan säännöllinen eduskuntapakinoitsija. Hän kirjoittaa: ”Onni J. Brummer on maamme sanomalehtimieskunnan merkittävimpiä persoonallisuuksia. Hänen opintonsa ja harrastuksensa antoivat lehtityölle varman pohjan ja avartuneen näkemyksen, monet hänen artikkeleistaan varsinkin kansainvälisen politiikan alalta olivat pieniä tutkielmia. Niihin liittyy hyvin selvästi persoonallinen arviointi ja tyyli. Tuhansien artikkelien joukosta on helppo löytää ne, jotka Onni J. Brummer on kirjoittanut. Niissä on asiat esitetty selkeästi ja rohkeasti. Tuskinpa mikään inhimillinen heikkous oli tälle miehelle niin vieras kuin laskelmallisuus. Tinkimätön rehellisyys, koruttomuus ja yksinkertaisuus, parhaimmissa tapauksissa intuitiivinen ajattelu ja omintakeisuus antavat leiman hänen kirjoituksilleen. Hänen kynänsä on iskevä, johtopäätöksensä suoraviivaiset ja käsittelytapansa nopea. Vaikka Brummer joutui lehtialalle vasta täyteen miehuuden ikään ehtineenä, hän osoitti vuosien mittaan huomattavaa kehitystä. Voidaan havaita melkoinen ero hänen kirjoituksissaan uran alku- ja loppupuolella.”

Kirjailija ja taidemaalari Viljo Kojo sanoi: ”Brummer oli meille alaisilleen samalla isällinen ja veljellinen. Hänen johdollaan oli miellyttävää työskennellä. Outo saattoi erehtyä luulemaan häntä karuksi ja ylpeäksi, todellisuudessa hän oli hyvä ihminen, leikin ymmärtävä ja lämminsydäminen”. – Myös Eino Parikka, Brummerin entinen oppilas, sitten Karjalan toimittaja ja lopuksi monitahoinen viipurilainen kulttuuripersoonana, ylisti Brummeria, hänen oikeudentuntoaan, suurpiirteisyyttään ja työteliäisyyttään, jotka tekivät hänestä esikuvan alaisilleen.

KÄYTETTYJÄ LÄHTEITÄ:

Kouluhallituksen arkisto (Kansall.ark.)

Valtiokonttorin Korv.as.os:n paperit (Kansall.ark.)

Erkki Paavolaisen kokoelma (Kansall. ark.)

Helsingin yliopiston keskusarkisto

Helsingin yliopiston kertomukset

Helsingin yliopiston luettelot

Redogörelser af Helsingfors Universitet

Sanomalehti ”Karjalan” vuosikerrat

Papiston matrikkelit

Allonen, Pekka: Kokoomuslainen konservatismi oikeiston paineissa 1932 – 1934. Pro gradu. Turun yliopisto. 1988

Brummer, Pekka: Päätoimittaja O.J.Brummerin syntymästä 100 vuotta (Karjala 22. ja 29.6. 1978)

Kyyrö, Kauko: Tuulta ja tyyntä. Viipurin Suomalainen Kirjallisuusseura 1845–1965. Acta Universitatis Tamperensis ser.B vol.3 (1966)

Leino-Kaukiainen, Pirkko – Uino, Ari: Suomalais-kansallinen kokoomus (1994)

Leppo, Jaakko: Viipurilaisia (1946)

Muistikuvia II. Suomalaisia kulttuurimuistelmia. Toim. Eino E. Suolahti (1946)

Paavolainen, Erkki: Sanomalehti Karjalan kohtaloita 1904-1954 (1954)

Parikka, Eino: Oikeudenmukaisuuden ritari (Karjala)

Veltheim, Katri: Lehtimiesprofiili Viipurista (Uusi Suomi 22.6. 1978)

Brummer, Jaakko: haastattelut ja paperit

Paavolainen, Jaakko: kotiarkisto